

ЦЕРКОВНА СТАРОВИНА

УДК94 (477)

Микола Тимошик

БЛАГОЧИННИЙ ПРОТОІЄРЕЙ ПЕТРО СКОРИНА (1826–1908) ІЗ ДАНИНИ: СЛАВА, ЖУРБА, ЗБЕЗЧЕЩЕННЯ, ЗАБУТТЯ

На основі аналізу підшивок «Черниговских Епархиальных Известий», мемуарної літератури та спогадів старожилів села Данина подається життєпис фактично забутої нині, але добре знаної і шанованої в краї в другій половині XIX століття особистості – протоієрея, благочинного Другого Ніжинського духовного округу, настоятеля Данинського Свято-Троїцького храму отця Петра Скорини.

Непростий шлях духовної особи (рядовий священик, настоятель великого храму, керівник благочинного округу, 50-річчя священичої праці якого відзначалося на державному рівні з врученням від імені царя ордена Св. Володимира) подається на фоні суспільно-політичних подій тогочасної Російської імперії та особливостей тогочасного церковного устрою.

Підкреслюються високі моральні й духовні чесноти сільського священика, які не давали йому права принижуватися навіть перед чванливим високопосадовим петербурзьким вельможою, який мав у підпорядкованому Скорині приході – селі Татарівка – свою літню резиденцію.

Простежуються причини духовної й моральної деградації мешканців звичайного чернігівського села в ретроспективі. Результатом такої деградації, яка проявилася в згоді сходу села закрити церкву і зробити з неї клуб, стало жорстоке поглумлення данинців над прахом авторитетного колись на всю губернію священика: його кістки викинули зі склепу прямо на вулицю.

Наголошується на тому, що наслідки духовної руйни, посіяної в українському селі комуністичною ідеологією, не подолані й нині: сільські депутати сучасної Данини відмовилися присвоювати ім'я отця Петра Скорини одній з центральних вулиць села, яке він фактично розбудував і прославив.

Ключові слова: *Петро Скорина, Данина, Татарівка, благочинний округ, місія священика, сільський приход, закриття церков, моральні принципи, бездуховність.*

На непростій дорозі земного життя людина отримує немало різних послань долі. Не так важливо, добрі чи прикрі, щасливі чи трагічні, – їх не перчекати, не обманути, не обійти. Нікому не дано також знати, який набір таких послань випаде кожному і в якій послідовності ними прийдеться користатися чи переборювати.

З усіх випробувань долі, що випали на долю вихідця із села Орлівка нинішнього Куликівського району, випускника Чернігівської духовної семінарії, отця-протоієрея Петра Скорини, головними виділимо чотири: слава, журба, збезчещення, забуття. Щоправда, два останні випробування не переборював. Відійшов у світ із обдаро-

© Тимошик Микола Степанович – доктор філологічних наук, професор, зав. кафедри видавничої справи та мережових видань Інституту журналістики і міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв.

вучим багатьох заповітом і усвідомленням того, що свій обов'язок перед дорогою йому данинською громадою виконав чесно. Не міг навіть у думках припустити, що пройде небагато часу і та ж громада стане тупо-німим свідком його несправедливого збездіщення, поганьблення тлінних останків його й дружини і... забуття.

Страшно й перепитати: чи можливо таке? Адже раніше так вчиняли тільки яничари, у яких вороги силою чи маніпуляціями вкорочували або відбирали назавсім пам'ять.

Слава

Такого похваллення в центрі Данини не було навіть у рідкісні дні сільських ярмарків. Селом усе котилися й котилися зазвни відголоси церковних дзвонів. На урочисту ранкову літургію до церкви з усіх вулиць прямували цілими сім'ями. Із довколишніх хуторів та сусідньої Шатури рипіли валки підвід, переповнені святочно вбраними дорослими й малими. За браком на майдані біля церкви місця місцеві селяни спроваджували «чужинські» підводи та карети на сусідні вулиці та вигони. «Чужинськими» тут називали приїжджих з інших сіл повіту. Мали мороку з прилаштуванням фаєтону княгині Олександри Павлівни Голіциної, яка пожалувала присутністю своїх підданих.

«Вірних було так багато, що Данинський храм, незважаючи на свій великий розмір, не зміг вмістити всіх бажаючих взяти участь у молитві», – так описали картинку у церкві й довкола неї «Черниговские Епархиальные Известия» [1].

Це ж видання помістило інформацію і про інший ювілей, що відзначався в Данині 1898 р., – 25-річчя на посаді благочинного протоієрея о. Петра Скорини у викладі свящ. М. Крещановського [2].

Яке ж свято так пишню відзначали в Ніжинській Данині 23 листопада 1898 року?

Наперед організовані почесні віддавали дуже шанованій у цілій окрузі людині – місцевому священику, протоієрею отцю Петру Васильовичу Скорині. Головна подія – півстолітній ювілей його душпастирської діяльності. Для данинців був ще один ювілей – 40-річчя праці отця Петра в їхніх храмах – на початку в Архидіаконі-Стефанівському, а згодом – у Свято-Троїцькому. Данинський приход у житті цього священика був другим. До цього, за розподілом Консисторії, після закінченні духовної семінарії в Чернігові, він служив понад 10 років у селі Грабівка Козелецького повіту. За дивним збігом обставин, тамтешній храм також називався Свято-Троїцьким.

З огляду на те, що данинський священик уже четвертий десяток років підряд був одночасно і благочинним Другого Ніжинського духовного округу (а сюди входили 23 церкви з 21 населеного пункту південної частини колишнього Ніжинського повіту), до Данини з'їхалися чи не всі священики, псаломщики, диякони з підпорядкованих округу храмів. Деякі з них добиралися зі своїми хорами.

У тогочасній царській Росії 50-річчя праці на державній, військовій чи духовній службі вважалося поважною датою, гідною пошанування на державному рівні. Спеціальним законом було прописано, що уряд нагороджує таку людину орденом Св. Володимира 4 ступеня. Особі, якій за височайшим указом царя вручався цей орден, присвоювалося довічне дворянське звання. Як зазначає у своїх спогадах багатолітній настоятель Козьмо-Даміанівської церкви містечка Нова Басань, щирий приятель і однодумець ювіляра отець Матвій Полонський, «ювілеї ці навіть серед духовенства бувають рідко: так, я за своє життя знаю три такі – протоієрея Скорини в с. Данині, священика Івана Левковцова в с. Свидівці і священика Миколи Полонського, мого дядька в с. Кобижчі; да і мій четвертий» [3].

Якщо до цього додати раніші відзнаки: такі ж урядові ордени Св. Анни 3-го і 2-го ступенів, нагороди Чернігівської єпархії – Золотий Наперсточний Хрест, Позолочену Біблію, а також згадати про важливі виборні посади (благочинний округу, депутат від місцевого духовенства з училищних справ, наглядач церковних шкіл Ніжинського повіту), то стає зрозумілим обшир та вага зробленого ювіляром, як також і міра його пошанування.

Що ж до ордена Св. Володимира, то цю найвищу нагороду з офіційним номерним

знаком (за порядком видачі по всій Росії це був лише 303-й примірник) отець Петро отримав задовго до листопадових урочистостей – 6 лютого під час з'їзду духовенства округу, що відбувався тут же, в Данині. Тоді на з'їзді й було прийняте рішення про урочисте пошанування благочинного округу з участю всієї громади. Обраний оргкомітет на чолі із отцем Іваном Крачковським (настоятелем церкви в Талалаївці) мав підготувати програму святкування.

Торжества в Данині проходили два дні. Перший почали із всенічної служби, яку здійснював о. Камінський. Другого дня пізню літню здійснював сам ювіляр, у співслуженні священників та дияконів цілого округу. І без того голосистий та злагоджений хор данинських співаків якось по-особливому виконував тропар «Заступнице милостива».

По закінченні служби виявили бажання сказати тепле слово про ювіляра немало промовців. Особливо зворушливими, як зазначають ті ж «Черниговские Епархиальные Известия», були виступи розпорядника свята о. Івана Крачковського та священника з Нової Басані отця Матвія Полонського. З-поміж інших чеснот знамі люди краю помітили один із таких талантів отця Петра, як рідкісне уміння поєднати в собі справедливість і милосердя, обов'язок і любов.

Не менш проникливими були виступи прихожан церкви. Представники громади Данини дякували винуватцеві торжества за новозбудований Свято-Троїцький храм (досі в селі існувала стара й затісна двокупольна церква Св. Архидиякона Стефана), за таку ж показну і простору нову школу, де мають можливість навчатися їхні діти. Все це виросло на очах в останні роки стараннями їхнього духовного провідника.

Неважко було підбирати добрі й щирі слова визнання і шатурянам. Сто років вони ходили на служби Божі в Данину, не маючи власного храму. І лише з активною допомогою данинського священника в Шатурі був створений окремий приход, збудована спочатку цвинтарна, а нещодавно і повноправна Олександрівсько-Михайлівська церква – краса села, яку видно звідусіль здалеку.

Зазвичай кожний виступ закінчувався піднесенням подарунка. У зафіксованій на газетній сторінці хроніці цього дійства всі вони перелічені. З огляду на бездуховність і казнокрадство нинішніх олігархів та високопосадових державних чиновників, у чому мільйони українців мали можливість переконатися в дні Революції Гідності, оглядаючи з екранів телевізорів внутрішнє начиння маєтків «слуг народу», ті подарунки більш ніж столітньої давності варто назвати. Від духовенства округу – освячені в Ніжині образи Св. Митрофана Воронежського (в день пам'яті цього святого ювіляр був рукоположений півстоліття тому в сан священника) та Феодосія Углицького – ревного заступника правдолюбів. Храмова ікона в ім'я Архистратига Михаїла – від Шатури, а від Данини – ікона Покрови Божої Матері, на честь освячення десять років тому благочинним Скориною у своєму трипрестольному Данинському храмі престолу в ім'я Покрови Божої Матері. Від псаломщиків округу – майстерно оздоблена друкарями Києво-Печерської лаври Євангелія. Від благочинія – іменна ікона Св. Великомученика Петра. Власниця Данини княгиня Голіцина не поскупилася на позолочений наперсний хрест.

Завершилося церковне дійство молебнем святителям Митрофану і Феодосію Углицькому. Співала вся церква: священники, псаломщики, вірні.

І ще одна зворушлива картинка, яка не була передбачена сценарієм. По виході з церкви прихожани влаштували по обидва боки проходу ювіляра та гостей «живий коридор», який простягнувся через весь сільський майдан аж до дому священника, де гостей зустрічали хлібом-сіллю на вишитому данинцями яскравим українським узором рушнику і запрошували на чайне прийняття. Хор супроводжував процесію одухотвореним гімном «Многая літа».

Бажаючи увічнити пам'ять про цей день і знаючи про широку благодійну діяльність свого благочинного, духовенство округу одногосно постановило: створити касу для допомоги бідним свого округу. Йшлося про добровільні щорічні пожертви не прихожан храмів, а духовенства округу. Цей проект другого дня подали до управ-

ліття Консисторії єпархії на архієпископське затвердження Його Преосвященства.

«Дай Боже, аби подібні святкування у нашому краї освячувалися і подібними справами християнської благочинності!» – ось слова розпорядника свята отця Івана Крачковського, які завершували два урочисті дні, які не лише для розчуленого ювіляра, а й для мешканців цілої округи стали історичними.

Журба

Незмінним супутником слави Петра Васильовича була журба. Помітно підкосили його здоров'я передчасні смерті двох доньок і трьох зятів. Клопоти над вихованням осиротілих онуків узяв на себе. Усіх їх виховав, вивчив, допоміг стати на ноги.

Дуже переживав за найстаршу, Тетяну. Заміж вона вийшла в Рівчак за тамтешнього священника Калачникова. На початку все в молодого подружжя складалося добре, хоча чоловік часто хворів. Але з поверненням додому свекра, який по смерті дружини жив тимчасово у другій жінки, життя змінилося. Батько-п'яниця виявився далеко не порядною людиною: не жалував своїх двох синів, часто принижував їх при людях, вступав у бійки. Діставалося і старшій невістці. Інтелігентна, розумна і добра молода жінка не змовчувала свекрові, коли той у чергове компрометував перед громадою синів-священиків. За що й поплатилася. Напередодні Великодня, коли чоловік вийшов з хати раніше – готуватися до служби в місцевому храмі, свекор у пориві гніву різко штовхнув вагітну невістку з рундука. Через два дні вона народила мертву дитину і сама ледь залишилася живою. Чоловік її, не справившись від нервового потрясіння, за два місяці помер. Опіку над двома синами старшої доньки – Миколою та Петром – отець Петро також узяв на себе [4].

Останнє болісне посилення долі із цього боку – смерть дружини Анни Климентіївни. Народжена і вихована в дворянській родині (дитинство провела в селі Краснопілля Кролевецького повіту), ця жінка без роздумувань відмовилася від усталеного в багатій сім'ї розпорядку життя і, вийшовши заміж за звичайного випускника духовної семінарії, з глибоким усвідомленням взяла на себе роль добродійки священника нічим не показного сільського приходу чернігівської глибинки. Селяни полюбили її за доброту, начитаність і відкритість, за підтримку всіх благодійних починань, які ініціювала сільська церква.

Як справжній християнин, Перо Скорина із дивовижною моральною витримкою, без нарікань і опускання рук переносив такі випробування, що випадали на долю родини.

Не обминали його неприємності і з «сильними світу цього». Маючи вдачу людини чесною, благородною і принциповою, отець Петро не приховував свого негативного ставлення до тих, хто зневажав, грубив, насміхався над іншими. І то не залежало від чинів. Здається, він був першим, хто наступив на горло самолюбства одному дуже багатому, але чванливому петербурзькому вельможі, який мав у підпорядкованому Скорині благочинному округу свій маєток, – в селі Татарівці, за 15 кілометрів від Данини. Вельможа цей – Федір Цициурін – був дуже впливовою в Росії персоною. Свого часу він, доктор медицини, ректор Київського університету, допоміг вилікувати в Києві дружину імператора Миколи I. За це цар призначив його персональним лікарем імператорського двору. По смерті царя Цициурін дуже здружився з його сином – престолонаслідником Олександром II. Можна собі уявити, що важило слово цієї дуже приближеної до імператора особи, якщо хтось їй у чомусь не догодив.

Щорічний приїзд Цициуріна на два-три місяці на відпочинок у Татарівку був сущим прокляттям для начальства повіту. Адже все воно, строго за ранжиром, у супроводі чи не всієї поліції повіту, мусило заздалегідь вишикуватися на залізничній платформі станції Носівка, зустрічаючи літерний потяг і по-військовому доповідати вельможі, а потім в такому ж складі супроводжувати його карету аж до маєтку, догоджаючи всім його непередбачуваним забаганкам.

Одна з таких забаганок стосувалася соборного служіння в домовій церкві вельможі на честь його приїзду з участю хору та трьох священників. Неодмінною складовою примхи було, аби цю службу очолив сам благочинний духовного округу, тобто про-

тоієрей Петро Скорина. Священик місцевої церкви села Сального отець Матвій Полонський (а саме до цього приходу була приписана Татарівка) відразу ж поспішив кінкою в Данину за благочинним. Однак той їхати в Татарівку... відмовився. Суть цієї відмови у своїх спогадах отець Матвій виклав так: «Прочитавши листа від вельможі, старий прямо мені сказав: їхати йому, старому, 20 верст, потім служити 2-3 години, а найголовніше – опісля принижуватися перед панами і перти за обідом 3-4 години вкрай важко; я вже при одній думці про це захворів. А тому напишу подячно-вибачальний лист і пошлюсь на хворобу» [5].

«Слава, честолюбство, влада в корені псують людину, недалеко розумом», – цю думку отця Матвія Полонського про свого пана Федора Цицурина, від якого натерпівся найбільше з усіх священиків, цілковито поділяв і протоієрей Петро Скорина.

Цей епізод із біографії священика Скорини, про що часто згадували опісля в губернії, характеризує високу гідність цієї непересічної людини, її невміння і небажання «прогинатися» перед чванливими вельможами. Про реакцію самого деспотичного придворного петербурзького лікаря на такий неочікуваний випадок благочинного нам нічого не відомо. Найпростіше, що міг зробити, то це усунути Скорину від приходу чи з посади благочинного. Проте, мабуть, не встиг. Адже невдовзі після того випадку Петро Васильович власноруч напише й надішле в єпархіальне управління «прошення» про свою відставку.

На той час він помітно подався на здоров'ї – далися ознаки душевні переживання за родинні й суспільні негаразди. 1904 року старша донька Тетяна забирає з Данини батька під свій догляд. Незадовго перед тим вона покинула Рівчак, де по смерті ненародженої дитини та чоловіка не могла більше жити, і переїхала до Ніжина.

За три роки перебування в ніжинському домі доньки стан здоров'я отця Петра погіршувався. Відчуваючи, що живим у Данину вже більше не повернеться, він пише і реєструє в нотаріуса останній свій прижиттєвий документ – Заповіт.

Першим пунктом цього Заповіту було прохання поховати його в Данині, в підземеллі спорудженого ним колись Свято-Троїцького храму. Приготування до цього він зробив задалегідь. Коли померла дружина, зрозумів, що це село, яке за 45 років вірної служби стало рідним, має бути й останнім прихистком його тлінного тіла. Там, у Данині, пройшла його і молодість, і зрілість, і старість. Там виростили, виходили заміж доньки. Там зазнав слави і пережив гіркоту втрат та розчарувань. Там його неймовірними стараннями вирости церковно-приходська школа і диво-церква. Такої величної і красивої, на п'ять куполів і шостим – дзвіничним, не знайдеш і досі у жодному селі цілої області...

Отож завчасно й подбав про склеп у правому притворі свого дітища, де поховав дружину, залишив частинку того склепу й для себе. Іншого місця свого вічного спочинку, окрім Данини, він не бажав.

Будучи певним, що прийняв правильне рішення, він хотів, щоб і по його смерті Данинський приход розвивався і збільшувався, а духовність селян стверджувалася. Тому другим пунктом Заповіту був грошовий подарунок Данині із власних заощаджень: на потреби Свято-Троїцького храму – 2500 рублів, на Данинську церковно-приходську школу – 1000 руб. Не забув і про сусідню Шатуру, де також його стараннями постала нова церква. На її потреби заповів 700 рублів.

«24 лютого 1908 р. волею Божою мирно відійшов на той світ у м. Ніжині, в будинку рідної доньки, заштатний протоієрей Св. Троїцької церкви села Данини Ніжинського повіту – на 83 році свого життя», – так починався некролог, опублікований у офіційній частині періодичного видання «Черниговские Епархиальные Известия» від 1 вересня 1908 року [6].

За скупими рядками цього некрологу, підписаного тим, хто добре знав покійного, – священиком села Курилівки Миколою Крещановським, можна відтворити хвилюючу картину повернення оця Петра Скорини з Ніжина в Данину.

Відспівування покійника відбулося в переповненій людьми Успенській церкві Ніжина, де зібралося все духовенство міста та повіту. Службу очолив благочинний Ніжина протоієрей о. Д. Степановський в співслуженні трьох протоієреїв, 16-ти священиків і 7 дияконів.

Особливість того похорону була в тому, що труну з тілом несли на руках від центру до околиці міста. На шляху до Данини катафалк зупинявся двічі – у Кропивному та Володьковій Дівиці. Тамтешні селяни, як і ніжинці, зголосилися пронести прах свого багатолітнього благочинного на руках від краю до краю села із церковним піснеспівом і передати її данницям.

«По прибуттю в с. Данину колишні прихожани о. Петра з благоговінням і сльозами вдячності, після здійсненої заупокійної літії, опустили труну в могилу. Мир праху твоєму, спочилий брате, о. протоієрей Петро Васильович! Усі ми тебе гаряче любили і глибоко поважали, – не залишимо тебе і своїми молитвами про упокоєння душі твоєї в мирі праведних! Не забудь і ти про нас, коли предстанеш до Престолу Всевишнього, в своїх достойних молитвах. Нехай буде тобі царство небесне у Бога, вічна пам'ять у людей», – так закінчується згаданий вище некролог.

Та чи на вічний спочинок повертався Петро Скорина в свою Данину? І чи на добру пам'ять?

Збезчещення

Після жовтневого перевороту Данинська церква кілька разів насильно закривалася, але щоразу знову озивалася своїми закличними дзвонами й відкривала двері для наполегливих прихожан. Коли у 20-х роках потужний автокефальний церковний рух ширився Україною, заповонив він і вірних данинців. Церква ніби ожила, уквітчалася українськими рушниками, заговорила до людей рідною мовою. Проте після фізичного знищення всіх провідників УАПЦ простре приміщення храму в 1936 році комуністи вирішили використати під зерносклад.

Окупувавши село, німці церкву знову відкрили, у життя громади та порядок ведення богослужб не втручалися. А незабаром по війні на її головні двері знову був навішений амбарний замок.

Утім, незважаючи на те, що в селі у ті буремні роки процвітав і бандитизм, і пограбування громадського майна, і вбивства, і групові чвари, – жодного разу (і тут варто підкреслити – жодного) ніхто не прагнув навіть підійти до дверей, що ведуть із приміщення церкви до склепу спочилих Скорин. І це при тому, що старожили не раз переказували, що склеп той незвичайний, що слово «Скорина» великими літрами написано на гробі не жовтою фарбою, а справжнім золотом, що все своє багатство цей піп наказав покласти біля себе в труні, що там хрестів золотих з такими ж ланцюгами багато.

Усіляке говорили в селі. Чому ж раніше ніхто не пробував навіть зазирнути до того склепу? Не вірили? Чекали? Боялися Божого покарання?

Справжня драма в селі розгорілася влітку 1961-го, коли місцеве сільрадівське начальство побігло попереду кінських оглоблів і ревно взялося виконувати вказівку партії про повсюдне закриття розсадників «пільми». У Данині місцеві чинуші-безбожники вирішили переобладнати Свято-Троїцький храм у... сільський клуб.

Історія руйнування церковних куполів, вивезення ікон із храму, кількаразового зафарбовування недолугими ідеологічними лозунгами розписаних ще в давнину майстрами-іконописцями його сакральних стін потребує окремої розмови. Тут же спробуємо з'ясувати факти святотатства, вчиненого самими данинцями над пам'яттю про колишнього свого духовного пастиря, перед яким знімали шапки в поклоні їхні діди й прадіди.

За кілька місяців після того фатального рішення сільради у церкві опаліла від отримання такого просторого приміщення молодь під радіолу танцювала в центральній частині храму «твісти». Всі з дня на день чекали завезення з Ніжина клубних стільців, збитих по чотири вкупі – мало бути в залі чотири ряди таких стільців – аж на 350 місць. Усі не терпіли бачити в клубі кіно. Та ось одного дня хтось пустив по селу поголос, що нині будуть викидати зі склепу кістки Скорини, бо коли завезуть стільці, то пізно буде. А як, мовляв, у клуб ходити, коли мерці під підлогою?

Збіглося багато охочих до цікавого, здебільшого школярі (школа ж – через дорогу) та старша молодь.

Авторові цих рядків до школи залишався рік. Отож шестирічним судилося зафіксувати в цій дитячій пам'яті ту, як тепер видається, дикунську картину. Обіч порожніх стін храму тісняться люди. Хто наляканий, хто стривожений, але більшість – із гарячими іскрами цікавості в очах. Поглядами всі зосереджені у правий притвор церкви, названого а честь Святого Архидиякона Стефана. Там на підлозі – чорна дірка, в яку, казали, першим спустився з ліхтариком у руках дядько Грицько, по-вуличному мав два прізвиська – Скачок і Жижжун. Старше покоління данинців добре знає цього чоловічка, якого в селі і любили, й боялися. Він жив на нашій вулиці, тому добре пам'ятаю його в обличчя. Говорили сусіди, що чашкою вбив свою жінку, розігнав чотирьох дітей своїх по родичах та безпробудно пив горілку. Посадили, але ненадовго. Не боявся нікого й нічого. Міг будь-якому начальству накричати, розкритикувати. Ніхто його не чіпав. За чарку (чи за пляшку) він і поліз до темного склепу. Одне запитання лиш залишається без відповіді: хто його попросив про це?

З пам'яті весь час зринає один і той же «ролик»: котиться церковною підлогою людський череп. Чиясь нога штурхає його в інших бік, звідти ще хтось доклався, спрямував у протилежний. І так викочується цей «м'яч» аж за поріг церкви. Далі розбивається навіл, падаючи з високих сходів, ніби втікаючи від наруги, ніби в безнадії шукаючи прихистку біля цвинтарної огорожі...

Той череп був першим. За ним вилітали із підземелля інші кістки. Багато їх було потім... Перемішалися в тому безумному метанні зі склепу кістки будівничого цього храму та його вірної дружини.

Уся та вакханалія супроводжувалася шумом, гамором, криками, сміхом і плачами. Все злилося того надвечір'я в колишній сільській святині, якій волею обставин судилося відтоді майже на 30 років стати місцем для проведення дозвілля майбутніх будівників комунізму. Іншими словами – сільським будинком культури. Не знайшлося нікого тоді, хто бодай пробував би зупинити те безумство.

А що ж із кістками колишнього настоятеля храму, благочинного одного з округів Ніжинського повіту та його дружини?

Другого ранку останки подружжя Скорин люди побачили у багнюці на вулиці – прямо посеред дороги між церквою і школою. Тоді сільські шляхи не були покриті щебенем. І коли чорнозем розквашувався від дощу, ходити пішки чи їхати підводою такими було неможливо. Кажуть, кістки так і лежали на тому місці кілька днів. Бачили їх усі, але зреагував на них голова колгоспу. Зауважмо: не сільська рада, не школа, не медична установа, не пошта і магазини, що розміщувалися в центрі...

Той голова був фронтовиком, присланим у село десь іздалеку. Прізвище мав Свинар'юв. Спілкувався з колгоспниками виключно російською. Казали, що господарником він був слабким (колгосп завжди був у відстаючих), але совісним. Часто переказували в селі його фразу: «Как-то не по-християнски, люди. Нужно собрать эти кости и похоронить на кладбище»...

Забуття

Десь на початку 80-х років минулого століття в Данину рейсовим автобусом з Ніжина приїхало двоє чоловіків середнього віку. Хотіли хоч щось довідатися про свого родича, священика Петра Скорину. Важко сказати, чи відважився хтось у селі повідати про розкидані кістки їхніх предків на дорозі. Бо про все інше ніхто нічого не знав. Навіть місце на цвинтарі, де закопали ті останки, не може ніхто показати. Так і поїхали ті незнайомці ні ж чим із села. А ті, хто спілкувався з ними, не здогадалися бодай записати їхньої адреси.

У цьому місці цієї печальної розповіді напрошуються з пам'яті слова нашого українського пророка і генія Тараса Шевченка, які завжди були й будуть актуальними: *«Село неначе погоріло / Неначе люди подуріли».*

Можна знайти в «Кобзарі» і слова, що ніби спеціально адресовані тим данинцям, хто на власні очі був свідком чи чув про збезчещення пам'яті людини, провину перед якою село не спокотало й досі:

*«Стояли, чухали лоби
Німї подлії раби...»*

У час підготовки до друку матеріалу автор цих рядків не раз намагався «розговорити» старших данинців із тим, щоб оживити, уточнити деякі епізоди тієї сільської драми, пов'язаної із закриттям церкви та отцем Скориною.

Почав від тих, хто живе поруч із церквою. Відповіді не могли не розчарувати: не був, не чув, не пам'ятаю. Якщо й казали щось конкретніше, то прізвищ не називали, посилаючись на забудькуватість пам'яті. Порадів, що згадати «за церкву» погодилася тітка Галина. У мої шкільні роки вона працювала в школі прибиральницею. Мешкає віддавна в центрі села, й відколи відродилася церковна громада, співає в півчій.

Розмова обіцяла бути цікавою. Однак моя професійна журналістська звичка непомітно тягнутися до кишені за блокнотом у непідходящий момент зіпсувала всю справу. Тітка Галина зреагувала миттєво й далі була відвертою. Говорила і з певним присмаком жалю: «Нічого я тобі, Коля, не скажу. Бо ти приїхав із Києва і поїдеш туди. А тут прийдуть знову комуністи до влади і мене ще в тюрму посадять за ці спогади».

Щире зізнання цієї згорьованої землячки-трудівниці багато що прояснило мені. Ось у чому одна з поки невиліковних хвороб сучасної України, особливо її глибинки, – генетична боязнь її старших громадян, що пережили не одне лихоліття, говорити правду. Бо в тій тоталітарній системі, з якої вони всі вийшли і з якою ніяк не можуть попрощатися, за це карали: позбавленням роботи, конфіскацією майна, в'язницею, гонінням на дітей і внуків. За боязню говорити правду стоїть небажання її знати. А відтак – боротися за неї. Так, мовляв, простіше, так легше жити.

Чи насправді це так?

Переконаний: драматична історія отця Петра Скорини (а таких історій у кожному українському селі можна «відкопати» десятками) спонукає багатьох до переосмислення непростих уроків нашої історії. І до покаяння, яке очищує власне сумління, робить людину мудрішою, добрішою у цьому нашому розхристаному й загузаному світі.

Що ж до сучасних данинців, які й далі продовжують «нічого не пам'ятати», вихід колись неминуче прийде один. Від усвідомленого каяття перейти до конкретного діла. Годилося б таки громаді достойно пошанувати місце на цвинтарі, де перепоховані того злопам'ятного 1961-го кістки Петра Васильовича Скорини та його дружини й поставити таки там хреста. А краще – достойного пам'ятного знака.

Поки що сучасні данинці до цього не дозріли. Запущену могилу Петра Скорини на центральному цвинтарі так і не взяла під свою опіку громада Свято-Троїцького храму, яка стало тримається Московського патріархату й молиться за московського царя-батюшку. Та й одну із центральних вулиць села сільські депутати навідріз відмовилися називати ім'ям цього справжнього оберугу й воістину великомученика за кращу завтрашню долю Данини – знекровленої духовно і фізично, стародавньої й гордої, самобутньої й давно шанованої в окрузі через таких подвижників, як отець Петро Скорина.

1. Свящ. Крачковский И. 50-летие пастырского служения о. Протоиерея Петра Васильевича Скорини // Черниг. Епарх. Известия. – Часть официц. – 1898. – 1 янв. (№1). – С. 30.

2. Свящ. Крещановский М. 25-летие в должности благочинного протоиерея о. Петра Скорини // Черниг. Епарх. Известия. Часть неофициц. – 1889. – №23. – 1 дек. – С. 594-596.

3. Полонський М. Спогади священика / Упор. Е. Марховська, О. Ткаченко. – К., 2012. – С. 332-333.

4. Цей епізод із сімейного життя отця Петра Скорини згадує священик Матвій Полонський: Полонський М. Спогади священика / Упор. Е. Марховська, О. Ткаченко. – К., 2012. – С. 166.

5. Полонський М. Спогади священика / Упор. Е. Марховська, О. Ткаченко. – К., 2012. – С. 200.

6. Протоиерей Петр Васильевич Скорина: Некролог // Черниг. Епарх. Известия. Часть офиц. – 1908. – 1 сент. – №17. – С. 692-695.

Mykola TYMOSHYK

Doctor of Phylology, Professor

ARCHPRIEST PETRO SKORYNA FROM DANYNA: FAME, GRIEF, DISHONOUR AND OBLIVION

The article gives account of life of once famous but then forgotten personality who lived in the village of Danyna (Nizhyn district) in the second half of the XIXth century. It was written on the basis of archive documents and reminiscences of Danyna old residents about an archbishop of Nizhyn district, dean of Danyna St Trinity church Petro Skoryna.

His complicated life is shown on the background of social and political life of Russian empire and peculiarities of church life.

The focus is made on his high moral principles, which helped him to preserve dignity even in the presence of high authorities, which were rude to their subordinates.

It also explains why the population of the common village degraded morally during the Soviet regime. As the result such degradation allowed the authority to close the church and to turn it into a clubhouse. It was also the reason why the ashes of their renowned priest were scoffed brutally.

The article claims that the consequences of that degradation have not been overcome yet: present authorities of Danyna refuse to name one of the village streets after Petro Skoryna, who actually glorified this settlement.

Key words: *Petro Skoryna, Danyna, Tatarivka, religious district, priest's mission, village parish, church closure, moral principles, lack of faith.*

